

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Άγγελος Σικελιανός: Πνευματικό Εμβατήριο

(Κ.Ν.Α. Γ' Λυκείου, σσ. 32-34)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. “Ο λόγος του ποιητή, έκφραση της μεγάλης έγνοιας του για τη μοίρα του τόπου και του λαού, αποτελεί σάλπισμα αγωνιστικό για την ανόρθωση της Ελλάδας”¹, ένα πραγματικό “εμβατήριο”. Ποια στοιχεία του κειμένου πιστεύετε ότι προσδίδουν στο απόσπασμα αγωνιστικό χαρακτήρα;
2. Ποια αντίληψη για τον κόσμο και τη ζωή διακρίνετε στο ποίημα;²
3. Δύο θεωρούνται ως “κύρια γνωρίσματα του έργου του Σικελιανού: η ευφορία και η ένταση”³. Διακρίνετε τα γνωρίσματα αυτά στο εξεταζόμενο ποίημα;

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποιος ρυθμός κυριαρχεί στο εξεταζόμενο απόσπασμα; Με ποια μέσα επιτυγχάνεται; (μέτρο, γλώσσα, κ.λπ.)
2. Ποιες οπτικές και ακουστικές εικόνες επισημαίνετε στο ποίημα; Ποια άλλα εκφραστικά μέσα το διανθίζουν;
3. α) Τι εξυπηρετούν οι επαναλήψεις των στίχων “Ομπρός· βοηθάτε να σηκώσουμε τον ήλιο πάνω απ’ την Ελλάδα· (στ. 1), ομπρός, βοηθάτε να σηκώσουμε τον ήλιο πάνω από τον κόσμο! (στ. 2), Ομπρός, παιδιά (στ. 5), σπρώχτε με γόνα και με στήθος, να τον βγάλουμε απ’ τη λάσπη (στ. 6) σπρώχτε με στήθος και με γόνα, να τον βγάλουμε απ’ το γαίμα”;

¹ Κ.Ν.Α. Γ' Λυκείου, σ. 32.

² Η μαχητικότητα και η αντίσταση που χαρακτηρίζουν ανθρώπους που αγαπούν τη ζωή και θέλουν να την κατακτήσουν αποτελούν την κυρίαρχη αντίληψη του ποιήματος.

³ Παπανούτσος Ε.Π.: *Παλαμάς, Καβάφης, Σικελιανός*, χ.χ. σ. 274.

β) Να σχολιάσετε την προτρεπτική προστακτική που χρησιμοποιείται σ' αυτούς τους στίχους.

4. Πώς δικαιολογείται η πλούσια εναλλαγή ρηματικών προσώπων στο ποίημα;
5. Ο σικελιανικός λόγος "... συνδυάζει την εξαίσια λάμψη του λυρισμού με την επιβλητική ρώμη του έπους" ⁴. Επαληθεύεται η άποψη αυτή από το εξεταζόμενο ποίημα;

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ο ήλιος κυριαρχεί στο ποίημα. Με ποιες διαφορετικές εικόνες παρουσιάζεται;
2. Ποιες δυνάμεις θα βοηθήσουν να σηκωθεί ο ήλιος και με ποιο τρόπο;
3. "Τι, ιδέτε, εκόλλησεν η ρόδα του βαθιά στη λάσπη, κι α, ιδέτε, χάθηκε τ' αζόνι του βαθιά μες στο αίμα!" (στ. 3-4). Ποια προβλήματα της εποχής του ποιητή αναδεικνύουν οι στίχοι αυτοί;
4. Ποιοι δεσμοί συνδέουν τον ποιητή, τους "δημιουργούς" και τον ήλιο; Ποιοι στίχοι εκφράζουν σαφέστερα αυτή τη σχέση;
5. "Ομπρός, αδέρφια, και μας έζωσε με τη φωτιά του ... / κι η φλόγα του μας τύλιξε, αδερφοί μου!" (στ. 9-10). Πώς ερμηνεύετε τους στίχους;
6. Γιατί ζητάει βοήθεια ο ποιητής; Ποιον κίνδυνο αντιμετωπίζει και γιατί;
7. Ποια σύμβολα χρησιμοποιεί ο ποιητής στους στίχους 16-18 και τι εκφράζουν;
8. α) Τι σημαίνει η φράση: "... και το μακρά και το σιμά για με πια είν' ένα!" (στ. 20);
β) "Πρωτάκουστες, βαριές με ζώνουν Αρμονίες" (στ. 21): Τι υποδηλώνει ο στίχος για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ποιητής;
9. Πώς ερμηνεύετε τη φράση: "...για ν'αστράψει ο ήλιος Πνέμα" (στ. 36);
10. Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας, "ο νέος ο Λόγος" (στ. 23);⁵

⁴ Παπανούτσος Ε. Π., ό.π., σ. 275.

⁵ Για την απάντηση ας ληφθούν υπόψη και τα εξής: η λέξη σήμαινε αρχικώς "ομιλία, προφορική έκφραση", σύντομα γενικεύθηκε στις σημασίες "λογίκευση, εξήγηση, θεώρηση", αντιτιθέμενη έτσι στο ουσ. έργον. Οι Στωικοί φιλόσοφοι θεωρούσαν τον λόγον ως την καθοδηγούσα αρχή του σύμπαντος, ενώ στην Καινή Διαθήκη δήλωσε -μεταξύ άλλων- το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας, το δημιουργικό λόγο του Θεού, μέσω του οποίου δημιουργήθηκε ο κόσμος (τη σοφία του Θεού ως δημιουργική δύναμη του σύμπαντος). Τέλος με τον όρο Λόγος του Θεού συνήθως εννοείται α) η Βίβλος και β) η χριστιανική διδασκαλία, Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της νέας Ελληνικής Γλώσσας*, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998, σ. 1025.

11. α) Να σχολιάσετε το στίχο: “*Η γη μας αρκετά λιπάστηκε από σάρκα ανθρώπου*” (στ. 25).
- β) Πώς μπορεί να ωφεληθεί η ανθρωπότητα από το “*βαθύ λουτρό του αιμάτου*” (στ. 27);
12. *Δάφνη, Άμπελος*: α) Τι συμβολίζουν οι λέξεις αυτές στο ποίημα και από πού τις δανείζεται ο ποιητής⁶;
- β) Ποιες άλλες εκφράσεις έχουν παρόμοια προέλευση;
13. Ποιο είναι το μήνυμα του ποιήματος και σε ποιους στίχους εκφράζεται;
14. “*Βοηθάτε να σκωθεί, να γίνει ο ήλιος Πνέμα!*” (στ. 22), “*Σπρώχτε με χέρια και κεφάλια, για ν’ αστράψει ο ήλιος Πνέμα!*” (στ. 36): Πώς δικαιολογείτε την κλιμάκωση που εκφράζουν τα ρήματα: *βοηθάτε, σπρώχτε, να γίνει - ν’ αστράψει*;
15. Ποια εικόνα της Ελλάδας οραματίζεται ο ποιητής στο ποίημα αυτό;

2.4. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Ο. Ελύτης: *Το Άξιον Εστί*⁷

*ΕΝΑ το χελιδόνι κι η Άνοιξη ακριβή
Για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή
Θέλει νεκροί χιλιάδες να ’ναι στους Τροχούς
Θέλει κι οι ζωντανοί να δίνουν το αίμα τους.*

1. Στο απόσπασμα αυτό από το “*Άξιον Εστί*”, ο ήλιος λειτουργεί, όπως και στο Πνευματικό Εμβατήριο, ως σύμβολο. Ποιος είναι, κατά την άποψή σας, ο συμβολισμός του;
2. Ποια είναι η κεντρική ιδέα του αποσπάσματος; Πώς σχετίζεται με το “*Πνευματικό Εμβατήριο*”;

⁶ Για το θρησκευτικό συναίσθημα του Σικελιανού βλ., εκτός από τη γενική βιβλιογραφία, και Σεφέρης Γ., *Εκλογή από τις Δοκίμες*, εκδ. Γαλαξίας Αθήνα 1966, σσ. 70-71.

⁷ Ελύτης Ο., *Το Άξιον Εστί*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα ¹³1980, σ. 39.

Ο. Ελύτης, *Ο ήλιος ο ηλιάτορας*⁸

*Το φως οπού σηκώνω και τον έρωτα
έννοια σας μήτ' εγώ δεν τα'χω απλέρωτα*

*Μέσα μου ρίχνει ο χρόνος ασταμάτητα
του κόσμου όλα τα βρώμικα και τ' άπλυτα*

*Κι όσον καιρό κρεμιέμαι πάνω απ' τα νερά
κι όσον περνώ στα μακρινά τα Τάρταρα*

*Τυράγνιες ζηλοφθόνιες φόνους παιδεμούς
τ' αλέθω για τους χρόνους τους μελλούμενους*

*Τ' αλέθω τα γυρίζω και τα πάω στη γη
που' δωσε το σκοτάδι φως για να το πιεί*

*Κουράγιο περιστέρες και ανεμώνες μου
Οι ωραίες κι οι συντροφιαστές κι οι μόνες μου*

*Όπου μαυρίλα κλώθεται και γνέθεται
Ήλιοι μικροί γενείτε κι όλο αλέθετε*

*Σ' ευλογημένη μέρα βγάζει το κακό
σε δημοσιά πλατιά το στενοσόκακο*

*Κι είναι στη σκοτεινιά και στην ερήμωση
όπου ριζώνει κι ευωδιάζει η θύμηση...*

Στο παραπάνω απόσπασμα μιλάει προσωποποιημένος ο Ήλιος για τον εαυτό του και για τον τόπο. Ποια σημεία στα λόγια του παραπέμπουν στο περιεχόμενο του “Πνευματικού Εμβλητίου”;

⁸ Ελύτης Ο., *Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας*, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1979, σσ. 26-27.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. *“Η ποίηση του Α. Σικελιανού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ελληνικότητα”*⁹. Πώς επαληθεύεται η άποψη αυτή από το συγκεκριμένο ποίημα;
2. Ρωμαλέος στίχος, πολύχυμη γλώσσα, ποιητικότερες εικόνες είναι μερικά γνωρίσματα του έργου του Σικελιανού. Μπορείτε να τα αναζητήσετε στο *Πνευματικό Εμβυτήριο*;
3. Μετά το επιμέρους *“πάνω απ’ την Ελλάδα”*, ο ποιητής επιδιώκει να σηκωθεί ο ήλιος και *“πάνω από τον κόσμο”*. Πώς αντιλαμβάνεστε αυτή τη γενίκευση;

⁹ Παπανούτσος Ε. Π., ό.π., σ. 251.